

Közösségi régészeti konferencia

—

Absztraktfüzet

—

Szentendre, Városház tér 3.

2021. november 12-13.

2021. november 13. péntek

„MINDENKI MÁSKÉPP CSINÁLJA.” A KÖZÖSSÉGI RÉGÉSZET MODELLJEI, MÓDSZERTANI TANULSÁGOK

9:00 Megnyitó

Köszöntőt mond **Prosek Zoltán**, a Ferenczy Múzeumi Centrum igazgatója és **Lang András** önkormányzati képviselő, a Kulturális, Oktatási és Civil Bizottság elnöke. Szakmai bevezetőt tart **Wollák Katalin** örökségvédelmi szakértő, a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat főtájkára

9:20 Előadások

Levezető elnök: **Wollák Katalin**

Rácz Tibor Ákos:

A Pest megyei közösségi régészeti program mérföldkövei és tanulságai

A közösségi régészet a szakmán kívüli impulzusok hatására kapott lendületet, és a civilekkel való sikeres együttműködések révén bontakozott ki. Pest megyei programunk az érdeklődő civilek változatos igényeire adott válaszként formálódott. Az egyre fokozódó érdeklődés és aktivitás miatt rendkívül mozgalmas és színes történet, egymást követő és egymásra épülő terepi régészeti projektek láncolata. Több éves perspektívában ennek az összetett folyamatnak is kitapintható a fő csapásiránya és a mérföldkövei. A szórványos megkeresésekből több száz főre kiterjedő, bonyolult kapcsolati háló szövődött, a résztvevők egyesületbe tömörültek, a kísérletező kedvű terepmunkából kutatási program lett. Minden projektnek, minden történetnek, minden kihívásnak vannak tanulságai. Érdemes ezeket közösen átgondolni, megbeszélni, majd továbblépni.

Szücsi Frigyes:

A Fejér megyei közösségi régészeti program és a csákberényi modell

A székesfehérvári Szent István Király Múzeum Közösségi Régészeti Programja 6 éves előzmény után, 2020-ban szerveződött meg és másfél éves működést követően – az önkéntesek részvételére vonatkozó kategorikus előírások ellenére – az ország legnagyobb megyei közösségi régészeti programjainak sorába lépett. Legfőbb célunk – összhangban a Közösségi Régészeti Egyesület küldetésével – a régészeti munka teljes spektrumának széleskörű társadalmi megismertetésével és népszerűsítésével a társadalom minél szélesebb rétegeinek tevékeny bevonása a régészeti örökségünk megmentéséért folytatott küzdelembe.

A Fejér megyei közösségi régészeti program évente több száz embert mozgató eseményei a csákberényi tervásatások. A László Gyula nevével fémjelzett, 1930-as évekbeli feltárások folytatásaként, 2019–2021 között három sikeres ásatási évad van a hátunk mögött, és a 2019–2020-as ásatások eredményeiből egy jelentős helyi kiállítás is született. Mindezek, alapvetően a közösség erejének köszönhetően, modellértékű közösségi régészeti eseményként valósultak meg.

Az előadás, amellett, hogy betekintést nyújt a közösségi régészeti program működésébe, sikereibe és nehézségeibe, egyúttal ismerteti a csákberényi közösségi régészeti modellt.

Bakos Gábor:

Egy korszakváltás előestéjén, azaz a közösségi régészet helyzete a Herman Ottó Múzeum önkéntesi programjának tükrében

A közösségi régészeti tevékenység hazánkban túlnyomó többségben fémkereső műszeres egyéni, illetve csoportos kutatásokból tevődik össze. Fennállásuk során ezek az együttműködések jelentős szakmai eredményeket értek el, noha számos hiányosság, aránytalan tevékenységeloszlás is megfigyelhető. Megyénkben ez az egyelőre stabil forrásokkal nem rendelkező vállalat jelentős átalakuláson ment keresztül megalakulása óta, amelyek korántsem értek véget, hiszen folyamatosan alkalmazkodik a múzeumon belüli és kívüli változásokhoz is. Ennek múltját, jelenét és jövőjét, valamint szakmán belüli jelentőségét néhány esettanulmányon keresztül világítja meg az előadás.

Péterváry Tamás – Rózsa Zoltán – Vida István:

Válasz a közösségi régészeti kutatási paradigma kihívásaira

A közösségi régészet az önkéntesek bevonásán alapuló új kutatási módszer, amely a terepi munka jellegének változásán túl számos szakmai és pszichológiai jellegű kihívást hozott magával. Az előadásban a kihívásokat jelentő tevékenységek és helyzetek rendszerezésén túl egy hatékony működési és szabályozó formális keret meghatározására teszünk kísérletet.

11:20 Előadások

Levezető elnök: **Wollák Katalin**

Eke István:

Közösségi régészet Zala megyében

A Zala megyei közösségi régészeti kutatások kezdőpontjának a 2016. évi vállusi pálos kolostor kutatása tekinthető, ahol a Balatoni Múzeum és a Göcseji Múzeum munkatársai mellett a vállusi és keszthelyi civilek is bekapcsolódhattak a feltárásba. Ez a program azóta is a helyi civilek bevonásával zajlik. Hasonló közösségi régészeti feltárások zajlottak Türrjén, a premontrei kolostor területén, Bagodban egy római kori sírkő után kutatva, és legutóbb Zala-Csány-Örvényeshegyen is, egy újabb pálos kolostor területén.

Az önkéntes fémkeresősökkel intenzívebben 2018 óta van kapcsolata a Göcseji Múzeumnak, ekkor hirdettük meg a Közösségi Régészeti programunkat, ahova detektoros kutatásban már gyakorlott civilek csatlakozását vártuk. A csoportnak jelenleg 7 aktív tagja van. A fémkeresősök önálló kutatásuk mellett részt vesznek a múzeum régészeti kutatásaiban is.

A Balatoni Múzeum Közösségi régészet projekt fémkeresős csapata 2019 év eleje óta munkálkodik azon, hogy kulturális örökségünk fontos elemei, a talajművelés, erózió következtében felszínre került régészeti leletek minél nagyobb számban kerüljenek be a múzeum gyűjteményébe.

Az előadásban az önkéntesekkel végzett közös munka eredményeit mutatjuk be, illetve a közösségi régészeti munka során felmerült problémákról ejtünk pár szót.

Mrenka Attila:

Közösség. Régészet. A határon

A közösségi régészet a 21. század egyik fontos tényezője lehet a hazai régészetben, de jelenleg még csak formálódni látszanak azok a rendszerek, amelyek ezt a szerepet létre tudnák hozni. Az eddigi eredmények rendkívül impozánsak, de az együttműködés módja, és a kutatás számára való használhatósága erősen kérdéses. Alapkérdések tisztázatlanok (közösségi régészet vagy csak fémkeresős lelőhelykutatás?), és a szakmán belül is komoly törésvonalak rajzolódnak ki a kérdésben. Néhány példán keresztül mutatjuk be azt, hogy Sopronban miként próbáljuk megoldani a helyzetet és milyen eredményeket sikerült a nehézségek ellenére elérni.

Czövek Attila:

A közösségi régészet helyzete Tolna megyében

A címnek megfelelően az előadás bemutatja a megyénkben is több évtizedes előzményekkel rendelkező közösségi régészet mai tolnai helyzetét, elemeit, eredményeit, buktatóit és a felmerülő kérdéseket, amelyek bizonyára nem csak nálunk fogalmazódnak meg. Érinteni kívánom a nem megkerülhető illegális fémkeresős tevékenységet is, aminek felszámolására tett próbálkozásunk nem várt „lökést adott” a közösségi régészetnek.

14:00 Előadások

Levezető elnök: **Szabó Gábor**

Kálnoki-Gyöngyössy Márton:

A kincstalálás. Szabályozások a római jogtól napjainkig

„Hasonlít a mennyek országa a szántóföldön elásott kincshez. Egy ember megtalálja a kincset, de titokban tartja. Aztán nagy örömeiben fogja magát, eladja mindenét, amije csak van, és megveszi a szántóföldet.” (Mt 13,44–46)

Mint megannyi Európában tapasztalható jogi jelenségnek, tárgyunknak is római jogi gyökerei vannak, bár éppenséggel a jogi szakirodalomban ismert inventio thesauri (kincstalálás) nem ókori szakkifejezés. A kincs – és ezáltal a kincstalálás – máig érvényes meghatározását a klasszikus korban a legnagyobb római jogászok fogalmazták is meg. A középkorban a földből elő-

került kincs tulajdonjoga Magyarországon a királyt illette meg. Az újkorban vezették be a „harmadolást”: a 18–19. századi magyar királyi rendeletek szerint a talált kincs fele a föld tulajdonosát, másik fele pedig a találót illeti; ha azonban értéke meghaladta a 150 forintot, már három egyenlő részre kellett osztani: egyharmadot kapott a tulajdonos, egyharmadot a találó, egyharmadot pedig az állam. Hosszú időnek kellett eltelnie ahhoz, amíg a hatalom fölismerte, hogy nem csupán a talált kinccsel, hanem a találás módjával (a véletlennel és a szisztematikus kutatással egyaránt) kapcsolatos eljárást is szabályoznia kell. Erre hazánkban először a 19. században került sor, ettől kezdve beszélhetünk modern értelemben vett régészeti feltárási jogról Magyarországon. A kincstalálás sajátos szabályozása azonban mindmáig tovább él, bár a talált kincs tulajdonjogával kapcsolatos alapvető rendelkezések az elmúlt évszázadokban többször is változtak.

Laszlovszky József:

Csataterek komplex kutatása és a közösségi régészet: a muhi csatater vizsgálata és módszertani tanulságai

A régészet szerepe a csataterek komplex kutatásában egyre növekszik, és a különféle tudományterületekkel együttműködve (hadtörténeti kutatások, távérzékelés, történeti térképek vizsgálata, stb.) látványos eredmények érhetőek el különböző történeti korok fegyveres küzdelmeinek rekonstruálásakor. A csataterek régészete, vagy ahogy manapság inkább nevezzük, a konfliktus régészet, nagymértékben támaszkodik a fémkeresős kutatásokra, és ezen keresztül a közösségi régészet különböző formáira. A tűzfegyverek elterjedése előtti csaták régészeti vizsgálata más feladatok elé állítja a kutatókat, mint a későbbi korok csataterai, és ennek számos módszertani vonatkozása is van. Az 1241 áprilisában lezajlott muhi csata több mint egy évszázada foglalkoztatja a kutatókat, de csak a közelmúltban került sor több olyan terepkutatásra, ahol önkéntes fémkeresősök részvételével vizsgálhattuk a küzdelem lehetséges helyszíneit egy többéves kutatási program keretében. A csatahely azonosítása és a küzdelem egyes helyszíneinek lokalizálása számos olyan kérdést is felvetett, amelyek alkalmasak általánosabb módszertani kérdések megfogalmazására is. Mivel ezzel párhuzamosan egy másik hazai csatater komplex kutatási programja is folyik, az is lehetővé vált, hogy összehasonlítsuk

a Muhinál és a Mohácsnál bekövetkezett csatavesztés régészeti maradványainak vizsgálatát, az alkalmazható technikák hasonló és eltérő vonásait. Különösen a történeti táj változása, a leletek elfedettsége és a csatában használt fém és nem fém alapanyagú tárgyak összevetése alkalmas arra, hogy a további kutatásokhoz levonhassunk általános következtetéseket. A fennmaradt középkori írott forrásanyag és a modernkori térképek alkalmazhatósága mellett az előkerülő leletanyag jellege és a közösségi régészet szervezeti keretei is jelentősen befolyásolják a terepmunkák sikerességét. Egyúttal pedig az is bemutatatható, hogy a párhuzamosan lezajlott, vagy időben közel álló, más helyszíneken bekövetkezett hadi események régészeti vizsgálata milyen módon befolyásolja a közösségi régészeti programok eredményességét. Az előadás „A tatárjárás Magyarországon és a mongol hódítás eurázsiai összefüggései” projekt keretében és támogatásával készült (NKFIH 128880).

Szatmáriné Bakonyi Eszter – Tóth Eszter:

A régészeti feltárások műtárgyvédelmi aspektusa

A közösségi régészeti tevékenység eredményeként gyors ütemben és nagy számban kerülnek a múzeumok gyűjteményeibe régészeti leletek. Az általuk hordozott pótolhatatlan, egyedi információk feltárása és megőrzése elsődleges feladat, mely lehetővé teszi a műtárgyak későbbi kutatását. Ehhez elengedhetetlen a leletek szakszerű kezelése a földből való kiemelés pillanatától kezdve, a terepen és a múzeumban végzett műtárgyvédelmi tevékenység és a restaurálás során.

Az előadásban konkrét példákon keresztül szeretnénk bemutatni a régészeti leletek egyes műtárgyalkotó anyagainak sajátosságait és a restaurátor műhelybe való bekerülésüket megelőző speciális műtárgyvédelmi szempontokat.

Schmidt Balázs:

Digital Meets Heritage – 3D-s alkalmazások a régészetben

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a háromdimenziós adatok régészeti dokumentációja és elemzése egyre fontosabbá válik. 3D-s modellek vagy digitális terepmodellek (DTM) készíthetők fotogrammetrikus (Structure-from-Motion) módszerekkel. Ezek az adatok nemcsak a régészeti leletek pontos felületét dokumentálják, hanem a régészeti lelőhelyek körüli terület felületét is.

Ezen adatok alapján további elemzések végezhetőek el, például a fontos szerkezetek kiemelhetőek képfeldolgozási módszerekkel, és ezáltal jobban felismerhetőek.

3 éve foglalkozom a fotogrammetriával. A segítségemet régészeknek, múzeumoknak, örökségvédelemmel foglalkozó szakembereknek ajánlom fel. Célom új és innovatív módszerek kifejlesztése, a „láthatatlant” virtuálisan láthatóvá tenni.

16:00 Könyvbemutató

A „Kincskeresés, kaland, tudomány. Közösségi régészeti projektek Pest megyében” c. kiállítási katalógus és tanulmánykötet szakmai bemutatója.

A kötetet bemutatja: **Kulcsár Gabriella**, az MTA BTK Régészeti Intézet igazgatója

17:00 Tárlatvezetés

A „Kincskeresés, kaland, tudomány. Közösségi régészeti projektek Pest megyében” című kiállítás megtekintése.

Vezetést tart: **Rácz Tibor Ákos**, a kiállítás kurátora

Helyszín: Ferenczy Múzeum, Kossuth Lajos utca 5.

19:00 A posztterek megtekintése

Helyszín: Ferenczy Múzeum, Barcsay terem és aula

2021. november 14. szombat

„ÚJ UTAKON” AZ ÖNKÉNTESSEKKEL VÉGZETT RÉGÉSZETI KUTATÓMUNKA EREDMÉNYEI

9:00 Előadások

Levezető elnök: **Tankó Károly**

Gutay Mónika – Kerékyártó Gyula:

Középső paleolitikus telep Gyöngyöstarjában.

Gyöngyöstarján 10. sz. lelőhely kutatása

A Mátra-vidék középtáján, a Déli-Mátra kistáján található Gyöngyöstarján 10. sz. lelőhelyet Kerékyártó Gyula terepkutatóval 2006-ban azonosítottuk. A régészeti leletanyagok zöme feltételezéseink szerint a neandervölgyi ősemberek által készített pattintott kövekből tevődik össze. A pattintott kövek nyersanyaga szinte kizárólag mátrai limnoszilit. A legjellegzetesebb lelet-típusok a kétoldali kidolgozású kaparók és hegyek. A lelőhelyen 2021. augusztus 30. és szeptember 9. között önkéntesek bevonásával kutatásokat végeztünk. 180 m² területet, 1x1 m-es négyzeteken belül, spaklik segítségével néztünk át. Négyzetenként gyűjtöttük és csomagoltuk el a régészeti leleteket. Két fúrást végeztünk és két 1 m²-es szondát nyitottunk. A 2. szondában 45 cm és 55 cm között több mint 95 db pattintott kő került elő. Dr. Mester Zsolt egyetemi docens (ELTE BTK Régészettudományi Intézet) által vezetett OTKA nyersanyagforrás projekt keretében az ELTE TTK Földrajz-Földtudományi Intézet Természetföldrajzi Tanszékének a munkatársai Novothny Ágnes egyetemi adjunktus vezetésével a lelőhely környezetének rekonstruálásához és a leletesszint kezeléséhez a szondákból földmintákat vettek. A kutatásokban önkéntesként részt vettek: Garamvári Zsolt, Garamvári Bence, Garamvári Marci, Kerékyártó

Gyula, Koczka Csaba, Koczka László. Köszönjük szépen a munkájukat!

Béres Sándor – Kovács András:

Sajókeresztúr, Szakáll-tető lelőhely

A Sajókeresztúrtól nyugatra található Szakáll-tető lelőhely első alkalommal Ringer Árpád 1983-ban megjelent munkájában szerepel, akkor még Sajóbáony-Köves-oldal megjelöléssel. Az 1990-es években Dr. Tóth Péter terepbejárásokat folytatott a területen és az általa gyűjtött anyagot Szalacsi Klára dolgozta fel szakdolgozatában. A lelőhelyről 2000-2001-ben további leletanyag került elő, amely jelenleg még publikálatlan.

Az idei Sajóbáony-Méhész-tetőn folytatott ásatás során, főleg hallgatókból verbuválódott csapat kísérletet tett a korábbi terepkutatások helyszíneinek beazonosítására. Az elmúlt 40 évben a lelőhely arculata jelentősen megváltozott. A korábban, főleg szőlőművelés alá vont területen bokrokkal és fűvel benőtt dombtetőt találtunk. Ennek ellenére egy kisebb kaszált parcellán lehetőség nyílt szisztematikus terepkutatásra, leletek GPS koordinátáinak rögzítése mellett. A talált régészeti anyag jó egyezést mutatott a korábbi szakáll-tetői gyűjteményekkel. Az előadás célja az idei, valamint részben a korábbi leletegyüttesek értékelése és összehasonlítása, emellett a főleg hallgatókból álló csapat munkájának bemutatása.

Váczai Gábor:

Szétszórt bronzkoriak. A hamvasztásos rítusú temetkezések felszíni azonosításának lehetőségei

A múzeumi gyűjteményekben jelentős leletcsoportot alkotnak az olyan késő bronzkori, bronz tárgyak és tárgytöredékek, melyek szórványként kerültek elő a felső talajrétegből. Ezekre szórványként tekintünk akkor is, ha több évtizede őrzi a múzeum, és akkor is, ha fémkeresős találta és szabályszerűen szedte fel az elmúlt években.

Egy nagy- és egy kislelőhely feltárás esettanulmánya világít rá arra, hogy a „szórványokon” megfigyelhető sérülésnyomok azonosításával, a leletek pontos korszakolásával, a tárgyak funkciójának lehatárolásával, és nem utolsósorban profi fémkeresősök bevonásával el lehet mozdítani ezt a leletcsoportot a bizonytalan lelőköri körülményű leletek szintjéről egy új temetkezési hely azonosításának és egy nehezen kutatható temetkezési rítus megismerésé-

nek az irányába.

10:40 Előadások

Levezető elnök: **Tankó Károly**

Szabó Gábor:

Bronzkori és vaskori kincsek, ostromok nyomában. Példák a közösségi régészet és a célirányos tudományos kutatás lehetséges találkozásairól

Az ELTE Régészettudományi Intézete az elmúlt másfél évtizedben két olyan kutatási projektet is indított, amely nagyban támaszkodott a közösségi régészet mozgalom keretein belül vagy azon kívül mozgó önkéntesekre.

Az együttműködés első példája az a másfél évtizede indult, késő bronzkori kincsekkel foglalkozó kutatás, amely több mint 40, eredeti kontextusában feltárt leletegyüttest fedezett fel. A megmentett depóleletek kb. egyötödét civilek segítségével sikerült felderíteni és feltárni.

A második példa egy három éve indult kutatómunka, amely vaskori erődített települések felderítésével, és ezen keresztül egykori ostromok lokalizálásával foglalkozik. Ez a projekt már jóval nagyobb arányban vette igénybe civil csoportok segítségét.

Az előadás a két projekt eredményein keresztül mutatja meg a civil szereplők és konkrét régészeti kérdések megoldását megcélzó kutatóközösségek lehetséges kapcsolódási pontjait.

Kiss Alexandra:

Kutatás Bodajk – Proletár-földek II. lelőhelyen

Bodajk – Proletár-földek II. lelőhely 2011-ben terepbejárás során került azonosításra, ahol több korszak mellett római telepnymot regisztráltak. 2019 óta több műszeres lelet- és lelőhelyfelderítést végzett a múzeum önkéntesek bevonásával, melynek célja a római lelőhely kiterjedésére, településtípusára, pontos keltezésére vonatkozó adatok bővítése volt. A terepi munka során több mint 400 db leletet gyűjtöttünk be, továbbá a felszínen elterülő építési törmelék szóródása alapján az egykori épületek helyét is jól körül lehetett határolni. A kutatás részeként roncsolásmentes geofizikai mérésre is sor került, mely alkalmazásával további információt nyertünk az épületek alaprajzára, állapotára vonatkozóan. A bejárás során rábukkantunk a villához tartozó temetőre is, ahol egy, a bolygatottság veszélyének kitétt késő római sírt tártunk fel. Előadásomban ezen kutatások eredményeit szeretném részletesebben be-

mutatni.

Steuer István:

Mikor készült a Csörsz-árok?

A kérdés megválaszolásában segít, ha megismerjük a sáncok feltételezett építési idejének, azaz a késő császárkornak a területre vonatkozó pénzforgalmát. Az egykori pénzforgalom lenyomata a Csörsz-árok menti szórvány-érmékben tükröződik. A projekt célja a sáncok menti érmék felgyűjtése és a belőlük kinyerhető információk feldolgozása.

A Jász Múzeum gyűjtőterületén, 2019-ben indult munka során egyrészt az addig múzeumba került érméket katalogizáltuk, ezzel párhuzamosan pedig megkezdődött a sáncrendszer Kisárok nevű szakaszának a szisztematikus bejárása. A jelenleg feldolgozott, közel 400 darab érme is alkalmas már bizonyos következtetések levonására, de a kutatás folytatásával a bővülő adatok még jócskán árnyalhatják a kapott eredményt.

13:00 Előadások

Levezető elnök: **Rác Tibor Ákos**

Herbst Anna:

A pusztavacsi erénytál

Pusztavacs–Nagyret közepkori lelőhelyre a Ferenczy Múzeumi Centrum önkéntesei lettek figyelmesek 2015-ben. A kutatás számára ismeretlen Árpád-kori települést ma erdő fedi, újratelepítések 12. századi pénzek és régészeti jelenségek feltárta kerültek a felszínre. Ettől kezdve a múzeum munkatársai – önkéntesek segítségével – rendszeresen kilátogattak a lelőhelyre, hogy a szakaszosan végzett erdészeti munkák által bolygatott leleteket megmentsék. Egy fákkal és sűrű aljnövényzettel benőtt kiemelkedően középkori téglatöredékeket és egy kváderkő sarkát gyűjtöttük össze. Az épülettörmelékekből és a felszínen heverő emberi csontokból arra következtetünk, hogy ezen a dombon állhatott a település temploma a körülötte levő temetővel együtt. A templomdomb körül két csoportban dokumentáltuk veremházak, gödrök, árkok és tüzelőhelyek feltárta.

A lelőhely leglátványosabb lelete egy rézötvetből készült erénytál. A talon emberi alakok szerepelnek erények megszemélyesítéseként, felettük latin

feliratokkal. A fennmaradó teret levelekkel, virágmotívumokkal és körbefutó zsinórmintával karcolták tele. Bár a tál a pusztavacsi településen kiemelkedő jelentőségű, korántsem egyedi darab. A 11-13. században Európa-szerte vannak párhuzamai, bár teljesen azonos rajzú tálakat nem ismerünk. A tálak funkciója kérdéses, a leginkább elterjedt vélekedés szerint kézmosótalak voltak. A mintakincs alapján egyházi használat lenne kézenfekvő, azonban ezek a tárgyak főként településekről kerülnek elő.

Rózsa Zoltán – Szigeti Judit – Vida István:

Közösségi régészeti program Kisbárcán (Nógrád megye)

A szakma számára eddig ismeretlen régészeti lelőhelyet a Magyar Nemzeti Múzeum Közösségi Régészeti Programjának keretén belül regisztrálta, majd mentőfeltárás keretein belül az évek óta pusztuló temető területén 2021. október 9-17. között folytatott feltárásokat. A munkálatokban a helyi és távolabbi civil erők bevonásával az ásató intézmény mellett a Várkapitányság NZrt., a Természettudományi Múzeum, a salgótarjáni Dornyai Béla Múzeum, illetve a szécsényi Kubinyi Ferenc Múzeum munkatársai, az ELTE és a PPKE régészeti tanszékeinek hallgatói is részt vettek. Előadásunkban ezt a széles összefogáson nyugvó projektet szeretnénk a hallgatóságnak bemutatni.

Gálvölgyi Orsolya – Tóth Balázs:

Késő Árpád-kori kincslelet Lucfalva – Hosszú-völgyből

2017-ben egy 84 darabos ezüst kincslelet került elő fémkereső műszeres terepbejárás során, Lucfalván. A tárgyak közül 47 érme, 37 pedig különböző méretű ezüströg. Elrejtésére a 13. század utolsó harmadában kerülhetett sor. A numizmatikai anyag meglehetősen változatos, Európa több régiójából származnak a veretek. Az ezüströgök méretükben és tömegükben is nagy szóródást mutatnak, többön éles eszközzel való darabolás nyoma látható. Az együttes elrejtését valószínűsíthetően a 13. század végi hatalmi harcokhoz lehet kötni.

14:40 Előadások

Levezető elnök: Laszlovszky József

Debrődi Boglárka:

A közösségi régészet gyakorlata egy spanyolországi és egy magyarországi feltárás nyomán

Az utóbbi évtizedekben elterjedtek és népszerűvé váltak a nagy nyilvánosságot kapó, részvételen alapuló kulturális örökséggel kapcsolatos kezdeményezések. Ezek a projektek egyre több örökségkategóriát (pl. kulturális, természeti, szellemi, régészeti, vízi, ipari, történeti, művészeti, technikai, urbanisztikai örökség), illetve ezekkel együtt tudományos diszciplínát érintenek. A régészet területén a közösségi régészet az, amely keretein belül a tudomány képviselői és a civil társadalom találkozhat. Ezzel elindul egy olyan párbeszéd, tanulási folyamat, hálózatépítés és az örökség megőrzésére irányuló társadalmi munka, amely során a régészet aktív szerepet kap az emberek mindennapi életében.

Előadásomban a közösségi régészet tág fogalma mentén szeretnék bemutatni egy intézményes keretek között, szakemberek által, a közösség bevonásával megvalósuló ásatást, illetve egy olyan civil kezdeményezést, melynek eredménye szintén a közösségi régészeti munka. Mindkét eset, vagyis a Granadai Egyetem kutatói által vezetett Mojácar la Vieja feltárása, illetve a Szádvárért Baráti Kör által elindított Szádvár ásatása nyitott. Módszereiknek, illetve eltérő dinamikájuknak (top-down/bottom-up) köszönhetően azonban különbözőképpen valósul meg a bevonás, a részvétel gyakorlata és mértéke. Az előadásom fő fonalát ennek vizsgálata fogja jelenteni.

Dobos János:

15 év közösségi vármentés Szádvárban – kihívások és eredmények

A Szádvárért Baráti Kör 2006-ban alakult egy internetes fórumon, ahol lelkes várbarátok fogtak össze, hogy az egyik pusztuló hazai középkori várunk megmentésén dolgozzanak. Az alapító tagok választása a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Szögliget település külterületén álló Szádvárra esett. Az ország egyik, egykor legnagyobb alapterületű középkori vára a nagyközönség előtt akkor szinte ismeretlen volt, a korábbi határsávban évtizedekig elzárt területen fekvő romokat elborította az aljnövényzet, a falak megközelíthetetlenek voltak.

Az Egyesület célja kettős: egyrészt Szádvár megmentése, az ott találha-

tő régészeti műemléki értékek megtartása, feltárása, konzerválása, ezáltal hozzájárulva épített kulturális örökségünk megóvásához, másrészt a vár környezetében élők megmozdítása és megsegítése, a helyszín és környékének népszerűsítése.

Mindezt az egyesület a helyi intézmények, szervezetek támogatásával, illetve önkéntesek és a Szögligeten élők együttműködésével tudja megvalósítani. Ez komoly feladat egy alulról szerveződő civil egyesületnek, de kihívást jelentenek a változó jogszabályi és intézményi környezet, illetve a közösség egyben tartásának emberi vonatkozásai is. Közösségünk 15 éve dolgozik ezen, a nehézségek ellenére mégis komoly eredményekről tudunk beszámolni.

Nagy Balázs:

Éremleletek a mohácsi csatavesztés után Pest megyében

A tatárjárás korát (1241/42) kutató régészek és történészek eredményei által napjainkban megismerhettünk egy olyan korszakot, aminek a történetét az okleveles forrásokon kívül leghitelesebben az érem- és kincsleletek rekonstruálják. Bár jelen előadás keretein belül nem a tatárjárás korát kívánom vizsgálni, az alkalmazott módszertan mégis azonos elemekből tevődik össze. Az utóbbi években a Községi Régészeti Egyesület és a vidéki múzeumok önkénteseinek segítségével országsszerte egyre több érem- és kincslelet vált ismertté. Szó lesz azokról a leletegyüttesekről is, melyek napjainkban kerültek elő, valamint a legnagyobb éremleletekről is, mint a mohácsi és az újlengyeli. A leletegyüttesek összetételének vonatkozásában vizsgálni fogom, hogy az elrejtett vagy a maga korában mekkora értékkel bírt, valamint azt is, hogy milyen következtetéseket vonhatunk le az elrejtő személyének társadalmi hovatartozására.

Havasi Norbert – N. Kis Tímea:

Az Eger, Nagy-Eged-hegyi Szent Kereszt-kápolna kutatása

A Szent Kereszt-kápolna kutatása civil összefogás eredményeként valósult meg 2020–2021-ben. A Kaptárkő Természetvédelmi és Kulturális Egyesület tanösvényt alakított ki a Nagy-Egeden 2020-ban, az egyesület vezetője az ezzel kapcsolatos adatgyűjtés során találta meg a kápolnára vonatkozó első forrásokat, majd az épületet is: már csupán a lábazati falazat egy része áll. Levéltári adatok, illetve terepmunka segítségével sikerült meghatározni az épület

történetét és berendezésének sorsát is.

Többek között egy közgazdász, egy művészettörténész, régészek, levéltárosok, rendőrök, erdészek, intézmény szerint pedig a Dobó István Vármúzeum és az Egererdő több munkatársa csatlakozott a kutatáshoz. Írott források segítségével sikerült meghatározni, hogy az épületet Barkóczy Ferenc építtette 1752-ben egy már ott álló, szintén a Szent Kereszt tiszteletére szentelt, de már romos kápolna helyére. Az egri minoriták historia domusából az is kiderült, hogy a kápolna mellett remeték éltek. 1766-ban Eszterházy áthelyeztette az akkor már hét éve ott szolgáló remetét, majd a kápolnát is lebontották.

A kápolna berendezési tárgyai kiemelkedő értéket képviseltek: az Eszterházy Károly által 1780-ban végzett egyházlátogatási jegyzőkönyvből megtudtuk, hogy a hegyi kápolna felszerelési- és berendezési tárgyait az újonnan, 1776-tól épült Fájdalmas Szűz- (hatvani) temetőkápolnába szállították át. Itt egy mellékhelyiségben megtaláltunk a Szent Kereszt-kápolna eredeti berendezési tárgyai közül több jelentős tételt, többek között egy rokokó, nagyméretű, aranyozott fa erekyetartót, feltekerve az eredeti Mater Dolorosa-főoltárképet, valamint annak kiváló minőségű, rocaille-os, aranyozott fa keretdíszét.

17:00 Workshop

Irányított beszélgetés **Laszlovszky Józseffel** a közösségi régészet aktuális kihívásairól. A pódiumbeszélgetés résztvevői: **Bakos Gábor, Piros-Pozdora Máté, Rácz Tibor Ákos, Rózsa Zoltán, Szabó Gábor, Vida István**

POSZTEREK

Győri Tibor:

Közösségi régészet az általános iskolában

A történelmi örökség védelme kizárólag közös munka révén valósítható meg, melyből minden korosztály ki tudja venni a saját részét. Bár az általános iskolai történelemtanítás részét képezik a múlt feltárásának eszközei, igazán jó eredményeket akkor lehet elérni, ha a gyerekek testközelből tapasztalják meg az ilyen jellegű munkát. Épp ezért fontosnak tartom, hogy minél több érdeklődő diákot vonjunk be a terepbejárások, ásatások, múzeumi programok

folyamatába. Iskolai szakkörök, múzeumpedagógiai foglalkozások, régészeti programok indításával könnyen felkelthető az erre fogékony, legjellemzőbbben felső tagozatos gyerekek érdeklődése. Így az iskolák és múzeumok szoros együttműködése révén idővel kinevelhetőek a történelmi örökségünk iránt elkötelezett, tudatos és felelős generációk.

Vinis Zoltán:

Közösségi régésztől a hivatásig

A poszterem célja bemutatni azt az utat, hogy miként jutottam el a közösségi régésztől való megismerkedéstől a régésztechnikussá válásig, hogyan lett egy kezdetben szabadidős tevékenységnek induló dolog mára a hivatásom.

Gyerekkorom óta rajongok a történelemért, a titokzatos múltunk kutatásáért. Először 2008-ban, egy kirándulás alkalmával találkoztam a közösségi régészet fogalmával, mikor a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Szögligetről úton Szádvár romjaihoz egy információs táblára lettem figyelmes, melyen a Szádvárért Baráti Kör önkéntesei invitáltak segítőköt. Jelentkeztem, és egy őszi vármentő nappal elindultam egy olyan úton, amelyet nem bántam meg, sőt, életem egyik legjobb döntésének is bizonyult. Fémkereső műszer használatával itt találkoztam először, és rá kellett döbennem, hogy egy régészeti feltárásnak ez is egy elengedhetetlen, nagyon hasznos kelléke, abban az esetben, ha hozzáértő, megfelelő kezekben van. Pest megyei lakosként, a szentendrei Ferenczy Múzeumi Centrum régésze, Rácz Tibor Ákos által elindított közösségi régészeti programba bekerülve folytattam további tevékenységemet. 2018 szeptembere óta a Várkapitányság Nonprofit Zrt. régésztechnikusaként dolgozom, 2019-től pedig az újonnan megalakuló Községi Régészeti Egyesület egyik alapító tagja vagyok. Az elmúlt 12 év során megszámlálhatatlan közösségi régészeti programon, ásatáson és fémkeresős kutatáson vettem részt, tapasztalataimat pedig szeretném megosztani a konferencia résztvevőivel.

Hajdú Ádám Dávid:

A Miniszterelnökség szakmai hozzájárulásának bemutatása a kulturális örökségvédelemben

A poszter célja a Miniszterelnökség Régészeti Főosztályának a kulturális örökségvédelem megőrzésében történt fejlődésének bemutatása.

Péntek Attila – Markó András – Zandler Krisztián:

Paleolit terepkutatások a Cserhát vidékén (Pest és Nógrád megye)

A közösségi régészet kevésbé ismert ágának, a paleolitikum kutatásának az eredményei kerülnek bemutatásra jelen poszteren. Maga a korszak az emberiség történetének legkorábbi és leghosszabb időszaka. Kelet-Afrikában az eddig ismert legidősebb pattintott kőeszközök 3,6 millió, Európában pedig 1,3 millió évesek. A korszak zárását a pleisztocént (jelentése: közel a jelenhez) lezáró eljegesedési időszakok (glaciálisok) megszüntje jelzi mintegy 10 000 évvel ezelőtt. A korszakot kevésbé ismerők azt hihetnék, hogy ilyen régi időszakok emlékműve csak mélyen eltemetve vagy barlangok üledékeiben találhatóak. Ez igaz az alföldi területekre, ahol a nagy folyók közelsége miatt a szél és a folyóvíz által szállított, lerakott lösz több tíz méter vastagságú réteget képez az egykori táborhelyeken. Az erózióknak kitett és mezőgazdaságilag is művelt középhegységi, hegyaljai és dombosági területeken azonban a nyílt-színi táborhelyek anyaga felszínközelségben marad. Az erózió, a földművelés a leleteket felszínre hozza, melyek szisztematikus terepbejárásokkal, mindenféle műszer használata nélkül megtalálhatók.

Az elmúlt 25 évben Péntek Attila kiterjedt terepi kutatásokat végzett a Cserhát vidékén és a kapcsolódó területeken. A szisztematikus terepbejárások során a felszíni leletszóródások határai kezdetben 1:25.000 léptékű topográfiai térképeken kerültek rögzítésre. A terepbejárások során gyűjtött leletek pedig elektronikus terepbejárás naplóban lettek dokumentálva. Az elmúlt 10 évben a terepbejárások során, a lelőhelyek nagy részén a régészeti szempontból jelentősnek minősülő leletek (technológiai és tipológiai „marker”-ek, megmunkált eszközök, egzotikus, távolsági nyersanyagok) kézi GPS készülék használatával lettek bemérve és egyedi azonosítóval ellátva. A bemért GPS pontok számítógépen történő kiértékelése és feldolgozása GIS térinformatikai program és matematikai-statisztikai programok segítségével történt. A kutatások eredményei részben önállóan, részben társszerzőkkel közösen írt publikációkban, régészeti folyóiratokban, internetes felületeken, tudományos konferenciákon kerülnek folyamatos közlésre.

A terepbejárásoknak köszönhetően nagyszámú középső és felső paleolitikus, valamint fiatalabb őskori (neolitikus, bronzkori) lelőhely vált ismertté. A középső paleolitikum és korai felső paleolitikum átmenetére datálható Acsa-

Rovnya lelőhely mellett három közép-európai jelentőséggel bíró, középső paleolitikus levéleszközös lelőhely hitelesítő ásatása is megtörtént (Galgagyörk–Csonkás-hegy, Szécsénke–Kis-Ferenc-hegy, Vanyarc–Szlovácka-dolina). Az alábbiakban elsősorban ezeknek a már hitelesített lelőhelyeknek a topográfiai helyzete, nyersanyagfelhasználása és leletanyaga kerül részleges bemutatásra.

Havasi Bálint – Simmer Livia:

A Zala megyei pálos monostorok közösségi régészeti kutatása

2016-ban civilek kezdeményezésére indult el a Göcseji Múzeum és a Balatoni Múzeum szakmai irányításával a Keszthelyi-hegységben található vállusszentmiklósi pálos monostor régészeti kutatása. Az önkéntesek bevonásával, közösségi finanszírozással zajló feltárás mára a (mai) Zala megyében található pálos monostorok kutatási programjává nőtte ki magát: Óhid–Barátokihegyen, Kehida–Barátságigeten folytatott roncsolásmentes kutatások mellett 2021-ben hosszú előkészítő vizsgálatok után Zalacsány–Örvényeshegyen is megindultak a régészeti feltárások.

A poszter célja a kutatási eredmények rövid összegzésén túl a kutatás közösségteremtő erejének, a közösségi finanszírozás kérdéskörének, valamint a közösségi régészeti kutatás fenntarthatóságának vizsgálata.

Kocsis Anita:

Beszámoló a Dorog-Hosszúrétek római kori villaépület területének talajradaros kutatásáról

Dorogtól DK-re Leányvár irányában, a Budapest-Esztergom vasútvonaltól északra, a dorogi patak délnyugati oldalán fekvő szántóföldekről sok római kori lelet került be először a Dorogi Tájmuzeumba, majd az Esztergomi Balassa Bálint Múzeumba. A jelenleg magántulajdonban lévő terület az 1950-es években a Dorogi Állami Gazdaság tulajdonát képezte, ekkor a szántások alkalmával az eke sok épületkövet hozott felszínre. Soproni Sándor kutatásai után legközelebb a Régészeti Topográfia 5. kötete kapcsán került sor a lelőhely vizsgálatára. Ekkor a szerzők, H. Kelemen Márta, Horváth István és Torma István végeztek terepbejárásokat a helyszínen. Majd hasonló felszíni kutatásra 2001-ben került sor, amikor Dorog város településszerkezeti tervének előké-

szítéséhez szükségessé vált a korábban már ismert régészeti lelőhelyek pontosabb lehatárolása.

A korábbi kutatásokat követően, 2020-ban a terület tulajdonosának megkeresésére nyílt lehetőségünk talajradaros kutatást végezni a lelőhelyen. A terület jelenleg lovaknak fenntartott legelő, így különösebb nehézségbe nem ütköztünk a mérések elvégzésekor. A roncsolásmentes régészeti feltárást megelőzően körbejártuk a villaépület maradványait, amelynek falai ma is jól láthatók a felszínen, azonban a romterületen a falak állapota jelentősen leromlott. A roncsolásmentes kutatás mellett fémkeresős önkénteseink is segítettek munkánkat a lelőhelyen. Hosszú távú tervünk a tulajdonossal együttműködve közösségi régészeti munkanap keretében a lelőhelyen található villa kitakarítása és bemutatásra méltó állapotba emelése.

Mag Hella – Nagy Balázs – Kóka István:

Régészeti felfedezés Szokolyán, civil segítséggel

Egy Szokolya közigazgatási területéhez tartozó, erdőborította helyszínre a Duna-Ipoly Nemzeti Park és az erdészet munkatársai hívták fel a figyelmünket néhány évvel ezelőtt: az avarban középkori kerámialeleteket és fémfeldolgozásra utaló salakanyagokat gyűjtöttek. Már az első helyszíni szemlén világossá vált: egy eddig ismeretlen régészeti lelőhelyre akadtak, amely összetett képet mutatott. Azonosítottunk egy kisebb, erődített területet is, valamint ezen kívül több, fémfeldolgozáshoz kapcsolódó jelenséget. A lelőhely a terület erdővel való fedettsége miatt azonban klasszikus régészeti terepbejárással nehezen volt kutatható, ezért kiterjedésének meghatározása céljából 2019 őszén műszeres lelőhely-felderítést szerveztünk, amelyben a Községi Régészeti Egyesület tagjai is segítséget nyújtottak. Ennek során a középkorból való számos viseleti elemet (például gyűrűket, csatokat), használati tárgyat (sarló, hágóvas eleme, kulcs) és fegyvertöredéket (nyílhegyek, kard markolatgomb) találtunk.

A konferencia előadói, résztvevői

Bakos Gábor: Herman Ottó Múzeum

Béres Sándor: civil, múzeumbarát kutató

Czövek Attila: Wosinsky Mór Megyei Múzeum

Debrődi Boglárka: Szellemi Kulturális Örökség Igazgatóság, Szabadtéti Néprajzi Múzeum/ ELTE Atelier Európai Társadalomtudományok és Historiográfia Tanszék

Dobos János: civil, múzeumbarát kutató, Szádvárért Baráti Kör

Eke István: Göcseji Múzeum

Gálvölgyi Orsolya: Budapesti Történeti Múzeum

Gutay Mónika: Dobó István Vármúzeum

Győri Tibor: civil, múzeumbarát kutató, Községi Régészeti Egyesület

Hajdú Ádám Dávid: Miniszterelnökség, Építészeti, Építésügyi és Örökségvédelmi Helyettes Államtitkárság, Régészeti Főosztály

Havasi Bálint: Göcseji Múzeum

Havasi Norbert: Kaptárkő Természetvédelmi és Kulturális Egyesület

Herbst Anna: Archeovertex Kft.

Dr. Kálnoki-Gyöngyössy Márton: ELTE BTK Történeti Intézet Történelem Segédtudományai Tanszék

Kerékyártó Gyula: civil, múzeumbarát kutató

Kiss Alexandra: Szent István Király Múzeum

Kocsis Anita: Magyar Nemzeti Múzeum Balassa Bálint Múzeuma

Kóka István: Tragor Ignác Múzeum

Dr. Kulcsár Gabriella: MTA BTK Régészeti Intézet

Dr. Laszlovszky József: Közép-Európai Egyetem

Mag Hella: Tragor Ignác Múzeum

Dr. Markó András: Magyar Nemzeti Múzeum

Dr. Mrenka Attila: Soproni Múzeum

N. Kis Tímea: Tokaj-Hegyalja Egyetem

Nagy Balázs: Ferenczy Múzeumi Centrum

Péntek Attila: civil, múzeumbarát kutató

Dr. Péterváry Tamás: Gróf Esterházy Károly Múzeum

Rózsa Zoltán: Várkapitányság Nzrt.

Dr. Rác Tibor Ákos: Ferenczy Múzeumi Centrum

Steuer István: civil, múzeumbarát kutató, Községi Régészeti Egyesület

Schmidt Balázs: civil, múzeumbarát kutató, Digital Meets Heritage

Dr. Szabó Gábor: ELTE BTK Régészettudományi Intézet

Szatmáriné Bakonyi Eszter: Magyar Nemzeti Múzeum

Szigeti Judit: Várkapitányság Nzrt.

Simmer Lívია: Göcseji Múzeum

Dr. Szücsi Frigyes: Szent István Király Múzeum

Dr. Tankó Károly: ELTE BTK Régészettudományi Intézet

Tóth Balázs: Várkapitányság Nzrt.

Tóth Eszter: Magyar Nemzeti Múzeum

Dr. Váczi Gábor: ELTE BTK Régészettudományi Intézet

Vida István: Magyar Nemzeti Múzeum

Vinis Zoltán: Várkapitányság Nzrt., Községi Régészeti Egyesület

Wollák Katalin: Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat, főtítká

Zandler Krisztián: Ferenczy Múzeumi Centrum

A brosúra a Közösségi Régészeti Konferencia
alkalmából készült.

Ferenczy Múzeumi Centrum, Szentendre,
2021. november 12-13.

Kiadja **Ferenczy Múzeumi Centrum**

Felelős kiadó **PROSEK Zoltán**

Grafikai terv **KISS Krisztina Noémi**

Fotó: **NAGY Attila Károly**

Nyomda **Pannónia Nyomda Kft.**

© szerzők

© Ferenczy Múzeumi Centrum, 2021

MAGYAR RÉGÉSZ
SZÖVETSÉG

Infó: +36 20 779 6657 | info@muzeumicentrum.hu

A kiállításához kapcsolódó programok
www.muzeumicentrum.hu | [f](https://www.facebook.com/ferenczymuzeumicentrum) /ferenczymuzeumicentrum
[@muzeumicentrum](https://www.instagram.com/muzeumicentrum) | [y](https://www.youtube.com/channel/UC...) ferenczymuzeumicentrum